

Børn og unges inddragelse i faglige logikker og systemer under anbringelse

David Adrian Pedersen

Anbragte børn og unge vokser op i faglige systemer, hvor fagpersoner varetager en stor del af forældre- og omsorgsopgaven. Hvilke deltagelsesmuligheder giver sådanne opvækstrammer? Kan der både være skabt muligheder og begrænsninger til at deltage, under professionaliseringen af anbringelsen? Gennem et stort opdrag af levede erfaringer med anbringelse, vil jeg vise, hvordan idealiseringen af metodefagligheden i anbringelsen kan skabe blinde vinkler og reducere byggeklodserne til et børneliv. Byggeklodser som vi almindeligvis forstår, som nødvendige udviklingsbetingelser i en opvækst. For mange tidligere anbragte børn og unge oplever, at de kommer ud på den anden side med begrænsede oplevelser af autentiske, kærlige og stabile relationer med voksne, der træder ind i relationen sammen med dem, som hele mennesker. Det kan reducere deres relationelle udviklingsmuligheder. Samtidig er de faglige systemer der styrer opgaveforståelsen af anbringelsen, bærere af et børnesyn, der kan have betydning for den måde børn og unge får mulighed for at opleve og forstå sig selv under anbringelsen, i ungdomslivets mest identitetsudviklende faser. Måden børn og unge bliver forstået, positioneret og inddraget på i de faglige styringsystemer, påvirker deres tro på dem selv. Og får betydning for de muligheder de tror de har i ungdommen og i voksenlivet.

Artiklen er udformet som et essay, der trækker på levede erfaringer fra dem, der er vokset op i faglige omsorgssystemer - medlemmer og frivillige i 'De Anbragtes Vilkår'.¹

I De Anbragtes Vilkår møder vi de levede erfaringer gennem peer-samtaler med nuværende anbragte, besøg i anbringeshjem, årlige topmøder for tidligere anbragte mv. På tværs af de samtaler vi har med børn og unge, er der gennemgående temaer i de følelser og oplevelser, der knytter sig til at vokse op i faglige systemer.

¹ De Anbragtes Vilkår er en interesseorganisation for børn, der er anbragte, og voksne, der har været det. Foreningen er stiftet af tidligere anbragte børn og unge for at samle anbragte og tidligere anbragte om at dele positive og negative oplevelser og erfaringer fra deres anbringelse, så disse erfaringer kan bidrage til at udvikle både politik og praksis rundt om anbringelse af børn og unge.

Et børneliv i en professionel opgaveforståelse

”Der var stort set altid fokus på mine udfordringer, og jeg tror, det var fordi man gerne ville hjælpe mig. Men sandheden er, at jeg var meget mere end det, min sagsmappe fokuserede på. Synet på mit liv er i min sagsmappe lige så sort og hvidt, som de sorte bogstaver på det hvide papir... Jeg spejlede mig i min sagsmappe, men jeg havde nu håbet på, at den havde afspejlet mig”

”En handleplan er vores tilstandsrapport. Så er man bare spændt på hvor mange K3’er man har.”

Sådan fortæller to unge kvinder på 22 og 24 år, som er flyttet fra deres sidste anbringelsessted. De fortæller om at blive vurderet af et fagligt system med en problemorienteret tilgang, og hvordan det fokus definerede, hvordan de blev set og mødt. Det er førstehåndsperspektiver på, hvordan det kan opleves, når ens liv udfoldes i de faglige systemer og logikker, der kan præge en anbringelsesindsats i forskellige grader.

I De Anbragtes Vilkår indsamler vi sådanne unikke historier og identificerer de oplevelser, som er enslydende på tværs, samt de erfaringer, der adskiller sig væsentligt i både positiv og negativ retning. Denne viden giver os pejlemærker for, hvor der er noget vigtigt at arbejde med i den videre udvikling af anbringelsesområdet.

Mange af vores medlemmer og frivillige oplever, at de gennem at bidrage til arbejdet i De Anbragtes Vilkår finder ud af, at deres erfaringer ikke er enestående – og at denne erkendelse letter en byrde af skyld, skam og mindreværd. Det giver os et fingerpeg om, at der er noget, vi har brug for at gå ind i. For hvorfor kommer så mange unge ud af en anbringelse med oplevelser af, at de manglede noget i voksenrelationerne, og med en selvfortælling, der slet ikke lever op til deres potentiale?

I dialogen med de levede erfaringer, er der flere elementer i det faglige omsorgssystemer, som bliver peget ud. Her essayet vil jeg fokusere på to eksempler, af dem der fylder mest: de 3 p’er og handleplanen.

Børn har brug for mennesker, der er autentiske

Jeg vil først zoome ind på det pædagogiske princip om de tre P’er. På døgntilbud, i faglige fora for plejefamilier, i undervisning på pædagoguddannelsen og i andre faglige sammenhænge tales der om og undervises i brugen af de 3 P’er. De 3 P’er henviser til hvad der er personligt, hvad der er privat og hvad der er professionelt. Det er en slags fagligt dogme på feltet, der skal gøre de voksne bevidste om hvad

de deler i relationerne - helst afgrænse det private ud af relationerne og pejle mod det professionelle i arbejdet. De tre P'er dikterer, at man som voksen, der arbejder med anbragte børn, skal være skarp på indholdet i de relationelle forbindelser. Logikken er, at de 3 P'er fungerer som et navigationssystem, der skal beskytte de voksne og børnene, for u hensigtsmæssige oplevelser i den relationelle kontakt. Men flere i vores bagland fortæller, at disse faglige forskrifter kan afstedkomme, at de voksne i interaktionen med dem fremtræder ikke-autentiske og at dogmet i flere organisationer og relationer, bliver tolket radikalt. De tidligere anbragte fortæller fx således om relationen til professionelle:

”Det var problematisk at nærværet, kærligheden og omsorgen ikke var til stede. Pædagoger skal være nærværende og ikke gemme sig bag handleplaner og teorier”

”Man skal kunne opleve nærvær hos pædagoger – drop PPP-modellen – vær til stede. Børn har brug for mennesker der er autentiske og ikke kolde autoriteter”

”Jeg oplevede at vokse op i min anbringelse, hvor de voksne var mine primære omsorgspersoner, med manglende kærlighed, og komme ud af anbringelsen, med en oplevelse af at være i underskud af omsorg. Det har været en stor sorg og savn for mig, som har forstyrret årene efter min anbringelse. Først som vrede og senere som et hul i hjertet, jeg ikke har nogen mulighed for at gå tilbage til og fylde ud.”

Alle tre citater er fra tidligere anbragte. De beskriver på forskellig vis, hvordan de har oplevet at mangle omsorg og kærlighed. Fra vores arbejde i De Anbragtes Vilkår ved vi, at de tre ikke står alene. Alt for mange børn får relationer til deres voksne, som er præget af ensidighed og manglende ligeværd. Børn og unge forventes at dele ud af sig selv, deres følelsesliv, tanker og historie, men der forventes ikke det samme af de voksne. Det er ikke forventningen i mit bagland, at de professionelle skal elske børnene, men børnene vil gerne opleve at blive mødt med kærlighed. Det oftest største ønske fra mange nuværende og tidligere anbragte, er kærlighed og autentisk omsorg. Men kan det ønske rummes i den professionelle logik relationerne udvikles i?

Vi har tidligere anbragte i foreningen, der faktisk oplever, at der har været plads til kærlighed i relationen fra professionelle til dem og omvendt, der hvor de boede, men der er alt for mange, der har oplevet radikale fortolkninger af de tre p'er i de organisationer der var deres hjem. Hvor voksne var distancerede og upersonlige, som om “de havde et filter på deres relation til mig”, som flere siger. I denne type relation skabes en uligevægt, som ikke er præget af den rette gensidighed, autencitet og spejling. En gensidighed og spejling, andre børn normalt møder

gennem deres primære omsorgspersoner og som giver dem mulighed for at lære fra autentisk emotionel og social kommunikation. Børn der mødes med de tre P'er foran sig i relationen til voksne, kan opleve ikke at have samme adgang til en meget vigtig social og emotionel læringsplatform i hverdagen. De kan stå med ringere deltagelsesmuligheder, under og efter anbringelse, i store og små fællesskaber.

Vores oplevelse er, at der er god dialog, når professionelle i faglige organisationer møder op til vores konferencer og høre om erfaringerne fra de levede erfaringer, der er vokset op i anbringelse, men det går trægt med at omsætte de centrale indsigter fra de levede erfaringer til professionel praksis. Fx er de endnu ikke omsat til nye måder at undervise fagprofessionelle på, på trods af at børn, unge og voksne med anbringelsesbaggrund har kommunikeret uhensigtsmæssigheden med de P'er i ganske mange år.

Handleplanerne skaber negative selvfortællinger

"Jeg var midt i 20erne før det gik op for mig, at der ikke var noget synderligt galt med mig. Jeg havde bare været anbragt."

"Pludselig skulle vi værdisættes via vores handleplansmål. Det var ligesom at få karakterer som menneske, hvor god er du til at leve."

"handleplanen skabte den dominerende fortælling om mig, som fulgte rundt om mig i hverdagen. Fortællingen ændrede sig ikke hele vejen gennem min anbringelse, selvom jeg udviklede mig som menneske. Fortællingerne var smalle om hvem jeg var og hvad jeg kunne, og fik indflydelse på dårlige valg jeg tog efter min anbringelse, fordi jeg troede på dem."

Sådan siger tre tidligere anbragte om deres erfaringer med handleplaner. Handleplaner er det centrale faglige styringsredskab på anbringelsesområdet. Den sætter retningen for det som det faglige system mener, at man som anbragt barn skal arbejde med, for at være et tilstrækkeligt menneske? Det er det faglige styringsværktøj, der målretter omsorgsopgaven, forstået gennem en professionel linse. Du kan ikke, ikke have en handleplan som anbragt barn. Fordi handleplanen er problemorienteret i sit design, risikerer den at reducere fortællinger, der kredser rundt om anbragte børn og unge. Det er ikke mættede og differentierede fortællinger den rammesætter, som andre børn og unge møder, når de bevæger sig på tværs af kontekster hos venner, skole, forældre, søskende og fritidsliv. Fordi anbragte børn og unge ofte bruger mest tid hjemme på anbringelsesstedet, og har færre kontekster at bevæge sig i, kommer de professionelle fortællinger ofte til at fylde meget rundt om dem.

Det er derfor ikke handleplanen i sig selv, der er problemet, men det eksplicite individualiserende problemfokus, der opsætter svære rammevilkår for børn og unges udviklingsmuligheder og forståelse af sig selv. Hvilke børn og unge oplever, udover anbragte børn og unge, at skulle mødes af så tæt en individuel vurdering og opfølgning, på deres person op gennem deres opvækst? En vurdering der i sit design kun kan pege på ting, hvor du i de voksnes øjne ikke lever op til nogle abstrakte forventninger om din adfærd, følelsesliv eller generelle udvikling?

Handleplanerne repræsenterer de voksnes perspektiv på barnets udfordringer og utilstrækkelige udvikling, men den har ikke et blik for den kontekst og forløb deres børneliv befinder sig i. Det er et værktøj, som sætter bestemte udviklingsmål for børnene uden at forholde sig eksplicit til, hvilke omstændigheder og rammer, der skal skabes i børnenes hverdag, for at gøre målene opnåelige. Der kan være tale om stærke og entydige narrativer om barnet, som barnet eller den unge kan have svært ved at ryste af sig. Vi oplever, at den ensidige og problemorienterede faglige styring, der gør barnets indre til problemet, præger de anbragtes selvforståelse på en måde, der følger dem ind i voksenlivet. Når anbringelsen slutter laves der ikke flere handleplaner eller udfasning af den gamle - så de problemmættede fortællinger der har fulgt dem, forsætter desværre for mange med at være definerende for deres selvforståelse og valg senere i livet.

”...efter min anbringelse og i min vej ind i folkeskolen og senere ungdomsuddannelse, var jeg stensikker på, at det bare var et spørgsmål om tid, før jeg blev smidt ud fordi jeg ikke var god nok. Det var ikke en mulighed, men en forventning, så jeg sagde til mig selv, at det stadig var en succes jeg kunne være stolt af, hvis jeg kom halvvejs i studiet inden jeg blev smidt ud. (tidligere anbragt, der i dag har en lang videregående uddannelse)

Hvis man tror, at man er underudviklet på flere områder, og ikke kan det samme som andre, kan det holde en fra at afsøge uddannelsesveje og konstruktive fællesskaber, eller det kan trække en over mod fællesskaber, som matcher ideen om, at man nok ikke kunne klare uddannelse eller have et job. De problemmættede fortællinger i handleplanen, udfordre anbragte børn og unges mulighed for, at udvikle en mere nuanceret og bred funderet identitet, der giver deltagelsesmuligheder til identificering med andre unge, der i modsætning til dem har udviklet righoldige identiteter.

Fra fokus på behandling til skabelsen af autentiske barndomshjem

Er anbringelsessystemet i en iver efter at systematisere, professionalisere og fagligøre anbringelsen, for mange steder endt med at erstatte børnenes nye hjem

med en anden smal og dysfunktionel barndomskontekst? En ramme hvor de basale behov er sikret, men som er præget af ulige relationer, identitetsforvirrende snævre negative narrativer og ustabile bo- og relationelle forhold?

Desværre er det dét, mit bagland fortæller, at de har oplevet for mange steder. De fortæller om en polariseret opgaveforståelse af anbringelsen på tværs af feltet. En uenighed om hvad der skal fylde mest i den professionelle omsorgsforståelse. Det er vigtigt at pointere, at der heldigvis også er mange rigtig gode anbringelsesforløb og gode kærlige anbringeshjem. Men der er ikke en systematik tilgang på området til at skabe disse. Samtidig trækker nye udviklinger i den forkerte retning. Vi er i disse år vidne til en udvikling som trækker i retning af en mere klinisk og behandlingsorienteret forståelse af anbringelsen på døgntilbud. Flere og flere spejler deres faglighed i psykiatrien i et ønske om faglig legitimitet. Døgntilbud, der før identificerede sig som socialpædagogiske opholdssteder, ændrer deres navn til behandlingshjem, men uden at det socialpædagogiske indhold skifter. Det er en udvikling vi i De Anbragtes Vilkår er bekymrede for, fordi den netop abonnerer på de samme faglige logikker, som jeg med afsæt i de levede erfaringer har anfægtet ovenfor skaber snævre referencer at vokse op i. Med behandling som omsorgsideal, er der for stor risiko for, at det problemorienterede fokus tager over og at relationerne til de nærmeste voksne antager en professionel og behandlingsorienteret karakter, som trænger det autentiske og omsorgsfulde i relationerne i baggrunden.

Lykkeligtvis findes der anbringelsessteder, der stiller sig bevidst i opposition til den meget kliniske udvikling af anbringelsen, som ikke mener denne bevægelse er klog, og som vælger, at det er det hjemlige, kærlige og autentiske i relationerne, der skal have forrang. Disse steder oplever vi er få, og de er pressede af et system, der efterspørger ideen om behandling. Der er brug for, at vi taler om og udfordrer, hvad kvalitet i anbringelse er, hvis ikke professionaliseringen af indsatsen skal ende med at blive en spejling af psykiatrien. Ellers er vi bange for, den her kliniske udvikling vil skabe nye uhensigtsmæssige udgangspunkter for en opvækst, nye udsatte positioner.

Anbringelsen er mere end en foranstaltning og en faglighed. Det er et hjem og en omsorg, der danner ramme om et helt børne- eller ungeliv, med alt hvad det indebærer. Derfor er det så vigtigt, vi forstår anbringelsen set fra dem, der vokser op og tidligere er vokset op i indsatsen. Hvad indebærer det af muligheder og begrænsninger for et barn at være anbragt i og genstand for en faglig opgaveforståelse?

Både fordi det er det moralske rigtige at gøre, at sætte sig ind i hvordan det opleves af være anbragt for dem der er det, men også fordi, vi i dag alt for sjældent ser anbragte børn og unge blive en del af samfundsmæssige fællesskaber, på den anden side af anbringelsen. Vi ved at halvdelen ikke opnår at fuldføre folkeskolens afgangseksamen. Vi ved at halvdelen ikke er i beskæftigelse og under uddannelse

som 30-årige, og vi ved at 40 % af landets samlede antal unge hjemløse mellem 18 og 30 år, er tidligere anbragte unge. Her er det afgørende at inddrage de levede erfaringer og lytte, når de peger på at kvaliteten i voksenrelationerne og de voksnes evne til at understøtte udviklingen af et positivt selvbillede er helt afgørende for deres videre færd i livet. Lad os skabe en anbringelse der tager afsæt i et kvalitetsideal fra dem har tryktestet anbringelsen i voksenlivet, fremfor snævre kvalitetsidealer som behandling og relationsbegrænsninger som de tre P'er. Lad os se anbringelsen gennem et børneperspektiv, og forstå hvad den tilbyder af deltagelsesmuligheder på lang sigt, gennem et livsperspektiv.

David Adrian Pedersen. Formand i De Anbragtes Vilkår, næstformand i Rådet for Socialt Udsatte, kandidatstuderende i psykologi.